

تصویر معنادان در سریالهای تلویزیونی ایرانی در سال ۱۳۸۵^۱

دکتر طاهره میرساردو^۲

چکیده

امروزه در هیچ جای جهان جامعه ای را نمی یابیم که مصون از انواع آسیبهای اجتماعی باشد. اعتیاد و سوءاستفاده افراد از موادمخدر از جمله مسائل اجتماعی است که بشریت را در معرض خطر جدی قرار داده و غالب کشورهای جهان به نحوی از انحاء با این معضل اجتماعی مواجه هستند. تلویزیون به عنوان یک رسانه جمعی قوی می تواند هم در بازنمایی این گروه وهم در نشان دادن مسائل و مشکلات آنها فعالیت داشته باشد. در مطالعه حاضر اولین سئوالی که مطرح می شود این است که تلویزیون در برنامه های خود، خصوصاً در سریالهای تلویزیونی که پربیننده ترین برنامه های این رسانه جمعی است، چقدر توانسته وضع موجود معنادان را به بینندگان نشان دهد و تا چه میزان پیامدهای اعتیاد و مسائل معنادان را با محتوایی مناسب، به تصویر کشیده است؟ مطالعه محتوای سریالهای پخش شده از سیمای جمهوری اسلامی ایران در رابطه با معنادان که در سال ۱۳۸۵ پخش شده است از جهات جامعه پذیر کردن، الگو دهی، تغییر نگرش و جهت دهی به اندیشه ها و آگاهی دهی به مخاطبین و دادن اطلاعات به تولید کنندگان برنامه های در این رابطه حائز اهمیت بود. در این پژوهش هدف شناخت میزان به تصویر کشیده شدن معنادان در سریالهای مورد بررسی برحسب جنس، سن، شغل، تحصیلات، وضع تأهل، درآمد و مقولاتی چون میزان اعتماد به نفس، خویشتن داری و خودپنداره بود. نتایج مطالعه نشان داد که: شبکه سه فعالترین شبکه در رابطه با طرح اعتیاد و مسائل در این رابطه و سریال پرواز در حباب بیشترین صحنه ها را در رابطه با اعتیاد، مسائل و مشکلات آن مطرح کرده است. در کلیه سریالها تنها مردان معنادان به تصویر کشیده شده اند در حالی که مطالعات میدانی نشان داده است که زنان معنادان مسائل و مشکلات خاص خود را دارند که باید به طور خاص به آنها پرداخته شود. جوانان معنادان بیشترین میزان را داشته و بیکاری و مجرد مهمترین ویژگی معنادان است. تهران برجسته ترین شهر در اعتیاد و خانواده های تک والدینی مهمترین ساختار خانواده های معنادان را تشکیل داده اند. عدم وجود شاخص مربوط به پایبندی مذهبی، اعتماد به نفس و خودپنداره پایین و خویشتن داری بسیار ضعیف از دیگر ویژگیهای معنادان است.

واژگان کلیدی: اعتیاد، بیکاری، خویشتن داری، اعتماد به نفس، خود پنداره، خانواده تک والدینی

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۸/۱۰

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۸/۹/۱۲

۱- این مقاله برگرفته از داده های طرح پژوهشی است که توسط مرکز تحقیقات و برنامه ریزی صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران حمایت مالی شده است

۲- عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار. mirsardoo_t@yahoo.com

بیان مسأله

اعتیاد، خشونت، انواع بزهکاری، کودکان کار، کودکان خیابانی، فرار دختران و آسیبهای اجتماعی هستند که در تمامی جوامع چه پیشرفته و چه در حال توسعه وجود دارند. اعتیاد و سوءاستفاده افراد از مواد مخدر از جمله مسائل اجتماعی است که افراد زیادی را آلوده کرده و با شتاب چشمگیری در حال پیشروی است. در این پیشروی مرزهای سن، جنس، شغل و طبقه را در هم شکسته و از آنها قربانی می‌گیرد. تجارت غیرقانونی مواد مخدر ۴۰۰ میلیون دلار از تجارت جهانی را تشکیل می‌دهد که میزان این تجارت بالاتر از تجارت صنایع آهن و فولاد جهانی است (United Nation 2000). برطبق گزارش UN در سال ۲۰۰۰، ۲/۸٪ از جمعیت ایران به هروئین یا تریاک معتاد بوده‌اند. این میزان در لائوس ۱/۲٪، در تاجیکستان ۲٪ و در پاکستان ۱/۷٪ می‌باشد. در برخی از مناطق ایران ۴ تا ۶ درصد جمعیت معتاد به تریاک هستند. استانهای خراسان، سیستان و بلوچستان و کرمان بیش از سایر استانها از سوءاستفاده از مواد مخدر متأثر هستند. نتایج مطالعات در مورد وضعیت موجود معتادان و ویژگیهای فردی، خانوادگی، اقتصادی و اجتماعی آنها حاکی از آن است که: اکثر معتادان جوان (۲۰-۳۰ سال) و شهری‌اند. تحصیلات آنها پایین است و در مشاغل کارگری و خدماتی مشغولند. اکثراً مجردند، سیگار زیاد می‌کشند و اولین ماده‌ای که مصرف کرده‌اند، تریاک بوده است. دوستان اولین کسانی هستند که آنها را با مواد مخدر آشنا کرده‌اند و در محله مورد سکونت آنها اکثر افراد معتادند. پایبندی مذهبی آنها ضعیف است و خانواده نظارت کمی بر آنها داشته است. غالباً، دارای اعتماد به نفس پایین، خویشتن‌داری و خود پنداره ضعیف هستند. اکثراً در خانواده‌های فقیر و متزلزل زندگی می‌کنند و یکی از اعضای خانواده (پدر یا برادر) معتاد است. سابقه درگیری با پلیس، زندانی شدن خصوصاً به دلیل سرقت و خرید و فروش مواد مخدر دارند. (حیدرینا، چرخیان، ۱۳۸۴؛ عدل، ۱۳۷۰؛ فورچیان و همکاران، ۱۳۷۷؛ پیران، ۱۳۸۶؛ کمیسیون مبارزه با مواد مخدر، ۱۳۷۸)

(Comstock&Paik 1991; Dean 1983; Reeves&Campbell 1994; Califano 1997)

برنامه‌های دولت در بازپروری معتادان توانسته کارساز باشد تا آنجا که حتی نگهداری معتادان در مراکز بازپروری و زندانها نیز تضمینی بر ترک آنان نیست. توزیع مواد مخدر در زندانها یکی از عوامل عمده است که برنامه‌های بازپروری معتادان را با شکست مواجه می‌کند. عدم توفیق شیوه‌های پلیسی مبارزه با مواد مخدر توجه به آسیب‌شناسی اجتماعی و راههای علمی مبارزه با مواد مخدر را اجتناب‌ناپذیر کرده است. افزایش سریع درصد معتادان به انواع مواد مخدر در جامعه به رغم هزینه‌های بسیار سنگینی که طی این سالها صرف مبارزه و برخوردهای قضایی و انتظامی با معضل اعتیاد شده است

، به روشنی مشخص کننده این است که اینگونه برخوردها و طرحها ، راه حل های موضعی و موقتی هستند و در کوتاه مدت فقط میزان عرضه را کاهش می دهند ولی روی تقاضا تأثیر چندانی نخواهند داشت. به یقین، پیشگیری از سوق افراد به سوی مواد مخدر و نه گفتن به آن مهمترین برنامه در جهت مبارزه با این مسأله است . بدین منظور، یکی از برنامه هایی که می تواند تأثیر بسیار زیاد داشته باشد ، آگاه سازی اعضای جامعه و برنامه ریزی برای پیشگیری از این مسأله است . تجربه کشورهایی که در این راستا موفق بوده اند نشان داده است که آگاه سازی و نشان دادن پیامدهای سوء و مخرب آن می تواند یکی از راههای مؤثر کاهش این معضل باشد. رسانه ها از جمله امکاناتی هستند که می توان با استفاده از آنها به این امر پرداخت. تلویزیون یکی از پربیننده ترین رسانه های جمعی است و وسیع ترین مخاطبین را در بین تمام رسانه ها دارد . تمام مردم بدون توجه به منشاء ملی ، نژاد ، طبقه اجتماعی ، جنسیت یا سن تلویزیون تماشا می کنند و فراوانی تماشا کنندگان بالاست . این رسانه می تواند با ارائه برنامه های متنوع شامل فیلم ، سریال ، برنامه های مستند و سایر برنامه ها به طور مستقیم و غیرمستقیم هم تصویری از وضع موجود اعتیاد به خانواده ها نشان دهد و هم آنها را با پیامدها و مسائل این پدیده آشنا سازد . اولین سوالی که در این پژوهش مطرح است این است که تلویزیون در برنامه های خود ، خصوصاً در سریالهای تلویزیونی که پربیننده ترین برنامه های این رسانه جمعی هستند، چقدر توانسته وضع موجود این معضل اجتماعی را به بینندگان نشان دهد و تا چه میزان پیامدهای اعتیاد و مسائل معتادان را با محتوایی مناسب ، به تصویر کشیده است ؟

ضرورت و اهمیت پژوهش

مصرف مواد مخدر با توجه به آمار و ارقام موجود به ویژه از سوی نسل جوان به حدیست که بی اعتنا بودن به این معضل اجتماعی به یقین آسیبهای جبران ناپذیر و پیامدهای مخربی دارد . هزینه اجتماعی و اقتصادی اعتیاد برای خانواده و جامعه به حدیست که براساس تحقیقات اکثر جرائم ، ناشی از مصرف مواد مخدر یا در رابطه با آنهاست. براساس اظهار نظر دبیرکل ستاد مبارزه با مواد مخدر در سال ۱۳۷۹ ، ۳۰۰ هزار نفر در ارتباط با مواد مخدر دستگیر شده اند. بر همین اساس ، از ۱۶۲ هزار زندانی موجود در زندانهای کشور ۹۳۵۰۰ نفر مربوط به جرائم اعتیاد و مواد مخدر است. هزینه اقتصادی مقابله با این معضل اجتماعی توسط دولتها نیز بسیار بالاست. هزینه مصرف مواد مخدر که هدر دادن بخش عظیمی از سرمایه مادی و قدرت اقتصادی هر کشور است ، بسیار قابل توجه می باشد. از دست دادن نیروهای انتظامی و امنیتی در مقابله با قاچاق مواد مخدر از دیگر زیانهای استفاده از مواد مخدر و رواج آن در

جامعه است. مصرف نادرست مواد مخدر توسط معتادان وعدم رعایت مسائل بهداشتی توسط آنها و استفاده از سرنگهای مشترک و آلوده، می تواند منشاء بروز انواع بیماریهای مسری مثل ایدز، سل، هپاتیت و مانند آن در بین آنان، اعضای خانواده آنها و در کل جامعه باشد و سلامت تمام افراد جامعه را به مخاطره اندازد.

رسانه های جمعی تأثیر بسیار قوی ای بر تمام جنبه های زندگی اجتماعی دارند. استفاده مناسب و خلاقانه از آنها می تواند موجب شود که مردم استفاده کنندگانی فعال باشند تا منفعل. تلویزیون به عنوان یک رسانه جمعی، به طور همزمان سه نقش اطلاع رسانی، سرگرمی و آموزش را ایفا می کند و به طور محسوس و نا محسوس بر اذهان عمومی مؤثر است. این رسانه جمعی ابزار اصلی است که بدان وسیله کودکان، نوجوانان و جوانان رفتارهای مناسب را فرا می گیرند. خانواده ها و جوانان از بسیاری از پیامدهای معضلات اجتماعی توسط این رسانه جمعی آگاه می شوند (Prenti 1992). تلویزیون می تواند عمیقاً هم بر بچه ها و هم بر بزرگسالان تأثیر بگذارد. همانطور که کورتنی و واییل اشاره کرده اند تلویزیون می تواند بر رشد عقلانی، تغییر نگرشها، ایجاد رفتار پر خاشگرانه، آموزش جامعه پذیری سیاسی و آموزش عقاید قالبی مؤثر افراد باشد (Courtney & Whiple 1983:45-46).

تغییر شیوه های آگاهی دهی از دیگر مواردیست که تولید کنندگان برنامه ها باید بدان توجه داشته باشند. برای آگاهی دهی به نوجوانان و جوانان کنجکاو و حساس برنامه های مبتنی بر ترس نمی تواند مؤثر باشد. جایگزینهای سوء استفاده از مواد مخدر مثل ورزش و موسیقی در برنامه های تلویزیونی برای جوانانی که در معرض خطر سوء استفاده از مواد مخدر هستند می تواند بسیار مؤثر باشد. در مطالعه ای توسط لوئیس دونوئو از مرکز تحقیقات دانشگاه کنتاکی نشان داده شده که نوجوانان و جوانان بسیار کنجکاو و حساس در مقایسه با همسالان آنها که کمتر به تجارب مهیج و جدید نیاز دارند، بیشتر احتمال دارد از مواد مخدر استفاده کنند. هم چنین، بسیاری از پیامهای رسانه ای سنتی در مورد منع سوء استفاده از مواد مخدر که بر خطرات استفاده از مواد مخدر تأکید دارد، بر این جوانان بسیار کنجکاو بی تأثیر است، زیرا آنها ادراک متفاوتی از خطر دارند. به اعتقاد این محقق تبلیغات و برنامه های تلویزیونی که از تاکتیکهای ترس استفاده می کنند می تواند بطور واقعی جاذبه استفاده از مواد مخدر را برای جوانان با کنجکاو و حساسیت بسیار بالا، افزایش دهد.

بررسی چگونگی بازنمایی معتادان در سریالهای تلویزیونی داخلی در سال ۱۳۸۵..... ۱۱۹

با توجه به نتایج مطالعات مطرح شده در بالا در مورد تأثیر تلویزیون و شیوه های اطلاع رسانی توسط این رسانه جمعی مطالعه محتوای سریالهای پخش شده از سیمای جمهوری اسلامی ایران در رابطه با معتادان که در سال ۱۳۸۵ پخش شده است می تواند از جهات زیر حائز اهمیت باشد:

الف- جامعه پذیر کردن از نقشهای بسیار مهم رسانه های جمعی خصوصاً تلویزیون است . کودکان ، نوجوانان و جوانان شخصیت‌های اصلی برنامه ها خصوصاً در فیلمها و سریالها را الگوی خویش قرار داده و بخشی از جامعه پذیری آنها بر این اساس شکل می گیرد . در صورتی که در این برنامه ها به ابعاد روانشناختی، جامعه شناختی و آسیب شناسی اجتماعی توجه نشود می تواند اثر منفی برجای بگذارد . با تحلیل محتوای برنامه های تلویزیونی مرتبط با معتادان، در این زمینه نیز می توان تولید کنندگان و دست اندرکاران تولید این برنامه ها را یاری رساند تا تصویری از آنچه که ارائه داده اند ، داشته باشند و جنبه های ضعیف را تقویت کرده و جنبه های منفی را کاهش دهند.

ب- یکی از نقشهای تلویزیون به تصویر کشیدن واقعیتهاست . با مطالعه برنامه های در رابطه با معتادان این ارزیابی بدست می آید که تا چه حد تلویزیون توانسته در نشان دادن واقعتهای در رابطه با این مسائل موفق باشد ، کاستیهای در این رابطه کدامند و بر کدام جنبه باید تأکید بیشتری شود.

پ- نقش دیگر تلویزیون آموزش است، با مطالعه و بررسی برنامه های تلویزیونی در رابطه با گروههای خاص و تحلیل محتوای آموزشی این برنامه ها مشاهده می شود که تلویزیون تا چه حد در این زمینه موفق بوده و نقائص کار کدامند.

ت- آگاهی دهی به مخاطبین

این رسانه با پخش برنامه های مرتبط با معتادان و توجه ویژه ای جامعه هدف می تواند ذهن بینندگان را نسبت به مخاطرات مرتبط با پدیده اعتیاد باز کرده و نیاز به هشدار بیشتری در رابطه با مسائل جوانان و نوجوانان را در بینندگان تقویت نماید . با تحلیل محتوای این برنامه ها این بخش از کارکرد تلویزیون نیز ارزیابی شده و نقاط قوت و ضعف آن مشخص می گردد.

ج- الگو دهی ، تغییر نگرش و جهت دهی به اندیشه ها از دیگر نقشهای تلویزیون است . این رسانه می تواند با طراحی و اجرای برنامه های خاص به اندیشه ها ، عقاید و نگرشهای نسل نوجوان و جوان سمت و سو داده و قالبهای اندیشه ای و رفتاری ای ارائه دهد که قابل پذیرش برای نسل جوان باشد .

اهداف تحقیق

در این پژوهش اهداف زیر دنبال خواهد شد:

۱۲۰.....پژوهش نامه علوم اجتماعی، سال دوم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۸۷

شناخت میزان به تصویر کشیده شدن معتادان در سریالهای مورد بررسی بر حسب جنس، گروههای سنی، شغل، درآمد، وضع تأهل، وضعیت ثبات خانوادگی، منطقه مورد سکونت، خاستگاه جغرافیایی، گروه دوستان و همالان، پایبندی معتادان به ارزشهای مذهبی و مثبت یا منفی نشان دادن عواقب اعتیاد.

پیشینه مطالعاتی تحقیق

مطالعات داخلی انجام شده روی برنامه های در رابطه با اعتیاد بسیار اندک است و در زیر به برخی از آنها اشاره می شود:

۱- در تحلیل محتوای برنامه اعتیاد، جامعه، خانواده توسط غفوری که در سال ۱۳۷۸ انجام شد، هدف بررسی میزان اطلاعات ارائه شده در برنامه فوق بود. بر اساس نتایج، تخریب محیط خانواده مهمترین عارضه اعتیاد است، آگاه سازی خانواده ها و آگاهی دهی به آنها از دیگر نکات برجسته برنامه بود که از طریق مصاحبه با معتادان انجام شد.

۲- مطالعه دیگری توسط قره شیخلو (۱۳۷۸) با عنوان نظرخواهی از مردم ساکن تهران درباره برنامه اعتیاد، جامعه، خانواده صورت گرفت. هدف دستیابی به میزان بینندگان و نظرات آنها در مورد این برنامه بود. نتایج نشان داد که از دید بینندگان وابستگی به موادمخدر به دو صورت مشاهده می شود: ۱- وابستگی روانی و عاطفی که شخص را نیازمند به دارو می کند و برای رفع ناراحتی و اضطراب یا لذت استفاده می شود. ۲- وابستگی جسمی، یعنی حالتی که اگر به بدن شخص معتاد ماده مخدر نرسد ناراحتی و اختلالات شدید جسمی روی می دهد. بر اساس نتایج، ۳۱ درصد بینندگان معتاد را فردی بی مسئولیت، بی اراده و خود خواه می دانند. از نظر پاسخگویان به ترتیب (۴۳ درد) دوستان ناباب، عوامل محیط اجتماعی و خانواده از عوامل مؤثر بر اعتیاد هستند.

۳- در نظرسنجی از مردم تهران در باره سریال مسافر که توسط قره شیخلودر سال ۱۳۸۰ انجام گرفت، چگونگی ترک داوطلبانه اعتیاد و تغییر نگرش خانواده و جامعه در مورد افراد معتاد نشان داده شده است. از دید اکثر بینندگان مهمترین پیامهای سریال، آموزش برای ترک اعتیاد، آگاه ساختن مردم، طرد نکردن معتاد، بیمار دانستن او و امید به ترک اعتیاد بود. مهمترین نقاط قوت این سریال نگاه جدید به معتاد به عنوان بیمار، برخورد منطقی با معتاد، راههای پیشگیری و شیوه های ترک اعتیاد است. ۵۷ درصد پاسخگویان معتقدند که پخش اینگونه سریالها در آگاهی دادن به بخش سالم جامعه و ترغیب معتادان به ترک اعتیاد مؤثر است.

۴- نظرسنجی از مردم تهران درباره سریال گل مرداب در سال ۱۳۸۱ انجام گرفت. مهمترین پیام سریال از دید بینندگان نشان دادن چگونگی اعتیاد جوانان و مبارزه با مواد مخدر (۳۴درصد)، هشدار دادن به جوانان که از مواد مخدر دوری کنند (۱۸درصد)، لزوم مراقبت از جوانان (۷درصد)، و خودداری از دوستی با افراد ناباب (۵درصد) بود. از مهمترین موارد بدآموزی که بینندگان ذکر کرده اند نشان دادن جاسازی و حمل مواد مخدر به طور واضح است (۱۳درصد).

۵- تحلیل محتوای دیگری توسط پورنوروز (۱۳۸۲) با عنوان تحلیل محتوای تصویری ارائه شده از اعتیاد و معتاد در مجموعه تلویزیونی مسافرسورت گرفته است. در این مطالعه هدف دستیابی به ساختار و مشخصه های خانواده شخصیت های اصلی داستان است. نتایج مطالعه حاکی از آن است که سریال مسافر پیامی ندارد جز اینکه فرد معتاد هر رفتاری که از خود بروز دهد، مانعی ندارد و تکرار رفتارهای منفی از سوی قهرمانان داستان و خصوصیات ناسالم آنها می تواند بر مخاطبان تأثیرگذار باشد. این سریال با برجسته کردن تنها برخی از وجوه منفی اعتیاد، نگرشی که از اعتیاد به مخاطبان ارائه کرده، این بود که فرد معتاد پایگاه اجتماعی و اقتصادی پایینی دارد و ویژگی بارز او بازی با کلمات است و می تواند از طریق همین ویژگی با دختری پزشک، زیبا و با پایگاه بالا ازدواج کند.

برخی مطالعات خارجی در این رابطه نیز در زیر به اختصار آمده اند:

۱- مطالعه دیگری با عنوان "جایگزینهای سوء استفاده از مواد مخدر روی برنامه های تلویزیونی"، جایگزینهای سوء استفاده از مواد مخدر را برای جوانانی که در معرض خطر سوء استفاده از مواد مخدر هستند به نمایش گذاشته اند، انجام شده است. در این برنامه ها نشان داده شده که نوجوانان و جوانان بسیار کنجکاو و حساس در مقایسه با همسالان آنها که کمتر به تجارب مهیج و جدید نیاز دارند بیشتر احتمال دارد که از مواد مخدر استفاده کنند. هم چنین، بسیاری از پیامهای رسانه ای سنتی در مورد منع سوء استفاده از مواد مخدر که بر خطرات استفاده از مواد مخدر تأکید دارد، بر این جوانان بسیار کنجکاو بی تأثیر است، زیرا آنها ادراک متفاوتی از خطر دارند. دان هیو و همکارانش به تولید کنندگان برنامه های در این رابطه پیشنهاد دادند که برای جلب توجه افراد با کنجکاوای بالا و حساس، از پیامهای داستانی منع سوء استفاده از مواد مخدر استفاده کنند که فعالیتهای مهیج را به عنوان

جایگزین استفاده از مواد مخدر ارائه می دهند (Donohew et al. 1994)

۲- مطالعه دیگری روی برنامه های تلویزیونی مرتبط با منع سوءاستفاده از مواد مخدر توسط پالمگرن و همکارانش صورت گرفته است. در این مطالعه تبلیغات و برنامه های تلویزیونی طی یک دوره پنج ماهه در لگزیتون و کنتاکی در سال ۱۹۹۲ تحلیل محتوا و در مورد آنها نظرسنجی شد. برای تعیین تأثیر این برنامه ها بر جمعیت جوان ، محققان پیمایشی روی افراد ۱۶ تا ۲۵ سال که به طور تصادفی انتخاب شده و این برنامه ها را تماشا کرده بودند ،انجام دادند. نتایج نشان داد که افراد با کنجکاوی بالا،بیشتر احتمال دارد (۴۰ درصد) که دیگران را به تماشای برنامه های در این رابطه فراخوانند و افراد با کنجکاوی پایین تر، کمتر احتمال داشت که دست به این کار بزنند(زیر ۴۰ درصد) . ۷۰ درصد افراد مورد مطالعه از کنجکاوی و هیجان بالایی برخوردار بودند ،۳۲ درصد افراد مورد مطالعه اظهار کرده بودند که در ۳۰ روز گذشته از مواد مخدر غیرقانونی استفاده کرده اند.درصد بالایی از مخاطبین این برنامه ها اظهار کرده اند که این برنامه ها غالباً کنجکاوی جوانان را نسبت به مواد مخدر برمی انگیزند (Palmgreen,P. et all,1994)

۳- مطالعه ای توسط یونگ در ژاپن با عنوان سوءاستفاده از مواد مخدر و نگرشهای نسبت به مواد مخدر صورت گرفته است. این مطالعه روی ۲۵۰۰ زن و مرد بزرگسال در هفت شهر بزرگ انجام گرفت و میزان شیوع سوءاستفاده از مواد مخدر ، مواد مصرف شده توسط سوءاستفاده کنندگان مواد مخدر ، ویژگیهای جمعیت شناختی ، انگیزه های استفاده از مواد مخدر، کانالهای خرید مواد و نگرش نسبت به معتادانی که در تلویزیون یا سینما نشان داده می شوند، مورد بررسی قرار گرفت. یافته های مطالعه نشان دادند که ۲۵.۵ درصد این نمونه سوء استفاده از مواد مخدر غیرقانونی را تجربه کرده اند، ۸۲.۸ درصد سوء استفاده کنندگان مرد ، ۲۵.۹ درصد در گروه سنی ۲۰تا۲۹ سال، ۲۸.۴ درصد در گره سنی ۳۰تا۳۹ سال ، ۲۳.۳ درصد در گروه سنی ۳۰تا۳۹ سال بودند. ۹.۴ درصد کارگران یقه آبی (بالاترین نرخ در بین مشاغل)، ۶.۷ درصد دانشجو یا دانش آموز ، ۵.۶ درصد از مشاغل خدماتی ، و ۵.۶ درصد بیکار بودند. نرخ افراد متأهل کمتر از افراد مجرد، و نرخ افراد مذهبی پایین تر است. ۶۱.۹ درصد از سوءاستفاده کنندگان مواد مخدر به عنوان محرک سوء استفاده از مواد مخدر عمل می کنند و ۶۷.۲ درصد از سوءاستفاده کنندگان مواد از دوستان و همکارانشان اطلاعات می گیرند و ۵۰.۸ درصد نیز از آنها مواد مخدر می خردند یا می گیرند. ۳۸.۵ درصد از سوءاستفاده کنندگان مواد در خانه دوستانشان ، ۲۶.۲ درصد در خانه خودشان و ۱۳.۹ درصد در مکانهای تفریحی مواد مخدر استفاده می کنند. تقریباً همه پاسخگویان (۹۰ درصد و بیشتر) معتقدند که استفاده از مواد مخدر برای سلامت فیزیکی و روانی ضرردارد و بر روابط خانوادگی ، شغلی و زندگی اقتصادی تأثیر منفی می گذارد. علاوه بر این، استفاده از مواد مخدر موجب ایجاد مسائل اجتماعی - اخلاقی ، جرائم و حوادث متعدد دیگری شود ۹۱.۸

بررسی چگونگی بازنمایی معتادان در سریالهای تلویزیونی داخلی در سال ۱۳۸۵.....۱۲۳

درصد پیشنهاد می دهند که قانون به طور جدی اجرا شود و ۹۰ درصد برمجازات سخت تأکید می ورزند. (Young 1998)

۴- مطالعه دیگری روی سریالهای تلویزیونی در صربستان صورت گرفته است. در این پژوهش چگونگی به تصویر کشیدن جوانان بزهکار در سریالهای تلویزیونی مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج مطالعه نشان داده است که خشونت علیه بچه ها در خانواده، پنهان ماندن آن و عدم امنیت اجتماعی کودکان موجب بزهکاری آنان در نوجوانی و جوانی می شود. هم چنین سوء استفاده از مواد مخدر از مهمترین انحرافات است که نوجوانان و جوانان مورد خشونت واقع شده مرتکب می شوند. فقر مالی از دیگر عواملی است که در سریالهای مورد مطالعه، جوانان را به سوی بزهکاری سوق می دهد. در این خانواده ها مراقبت از فرزندان و میزان امنیت آنان پایین نشان داده شده است (UNICEF, 2007).
مروری بر مطالعات انجام شده در رابطه با موضوع مورد مطالعه حاکی از آن است که:
در مطالعات مربوط به معتادان، در برنامه های تلویزیونی عمدتاً از بینندگان نظر سنجی شده و کمتر خود برنامه های تلویزیونی به بررسی نهاده شده اند. همچنین، وضع موجود این گروه خاص و مسائل و مشکلات آنها با وضعیت نشان داده شده از آنها در برنامه های تلویزیونی مقایسه نشده است و تنها به مطالعه میدانی در این رابطه و یا نظر سنجی از بینندگان اکتفا شده است.^۱

جامعه آماری و نمونه مورد مطالعه

در این پژوهش جامعه آماری کلیه سریالهای ایرانی است که توسط شبکه های تلویزیونی یک، دو، سه و پنج جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۵ پخش شده و به اعتیاد پرداخته اند. نمونه مورد مطالعه دربرگیرنده هشت سریال است که به طور تصادفی انتخاب شده اند. در این پژوهش جامعه آماری کلیه سریالهای ایرانی است که توسط شبکه های تلویزیونی یک، دو، سه و پنج جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۵ پخش شده و به اعتیاد پرداخته اند. نمونه مطالعه دربرگیرنده هشت سریال است که به طور تصادفی انتخاب شده اند. شبکه یک: توی گوش سالمم زمزمه کن، به رنگ صدف و خانه امید، شبکه دو: بوی گلهای وحشی وهم نفس، شبکه سه: پرواز در حباب، شبکه پنج: به دنیا بگوید بایستد و راز ققنوس. در کل ۱۰۹ قسمت مشتمل بر ۴۳۶۰ دقیقه مورد تحلیل محتوا قرار خواهد گرفت. مطالعه

۱- برای اطلاعات بیشتر به این منابع در پایان مقاله مراجعه کنید: حیدر نیا و چرخیان ۱۳۸۴؛ حسینی ۱۳۸۵؛ شایسته ۱۳۷۵؛ شکر بیگی ۱۳۷۶؛ جهانگیری ۱۳۷۶؛ امینی خونی

اسنادی، و تکنیک مطالعه تحلیل محتوا است. برای متغیرهایی چون شغل، سن، تحصیلات و وضع مالی واحد تحلیل شخصیت است و برای سایر متغیرها هر صحنه واحد تحلیل است. واحدهای ثبت کلمات، عبارات، مضامین (مضمون جمله ساده ای است که بیانگر تغییری خاص است)، ژستها و حرکات فرا زبان است و واحد ثبت و واحد شمارش یکیست. برای احراز روائی، تقریباً یک سوم نمونه به طور مستقل به وسیله دو کدگذار، کدگذاری شده و روائی ۰/۹۱ با استفاده از ضریب الفا کریپندورف به دست آمده است. در این مطالعه تلاش شده است با نظر چند تن از اساتید متخصص در رابطه با موضوع، متغیرها به طور دقیق تعریف شود تا تعمیم پذیری یافته ها تحقق یابد.

یافته های تحقیق

داده های مربوط به شبکه ها و میزان به تصویر کشیدن معتادان در سریالها نشان می دهد که شبکه سه بیش از سایر شبکه های مورد مطالعه معتادان را نشان داده است (۶۶/۷ درصد). از چهار شبکه مورد بررسی، شبکه یک در رابطه با معتادان چیزی ارائه نداده است و شبکه دو، به لحاظ میزان در مرتبه دوم قرار دارد. از کل سریالهای مورد بررسی، تنها محتوای پنج سریال در رابطه با اعتیاد و معتادان بوده است. فراوانی صحنه های مربوط به معتادان در این سریالها نشان می دهد که سریال پرواز در حباب بیشترین صحنه ها، بوی گلهای وحشی در مرتبه دوم و سریال هم نفس کمترین میزان صحنه های در این رابطه را داشته است (۶۶/۷ درصد و ۰/۹ درصد). در تمام صحنه های مربوط به اعتیاد، مردان معتاد را به تصویر کشیده شده اند. جوانان بالاترین میزان را در این سریالها دارا بوده اند. ۶۸/۵ درصد افراد ایفا کنندگان نقش معتاد افراد ۱۸ تا ۲۹ سال بوده اند که در گروه جوان قرار می گیرند. در این سریالها افراد زیر ۱۸ سال به عنوان معتاد نشان داده نشده اند. از کل کسانی که به عنوان معتاد نشان داده شده اند حدود نیمی مجرد و ۳۱/۵ درصد متأهل بوده اند و حدود یک چهارم ایفا کنندگان نقش افراد معتاد وضعیت تأهلشان مشخص نیست. ۶۳/۱ درصد از دوستان افراد معتاد نشان داده شده در سریالها دارای ویژگیهای مشابه این افراد هستند و اکثر افراد معتاد در سریالها دارای خانواده تک والدینی هستند و تنها ۲۲/۵ درصد این افراد دارای خانواده کامل می باشند.

داده های مربوط به شغل نشان می دهد که ۹۱/۹ درصد معتادان نشان داده شده بیکار هستند و به افراد شاغل درگیر اعتیاد اشاره ای نشده است. در ۸۸/۳ درصد صحنه های مربوط به معتادان شاخصی که نشان دهنده تحصیلات آنها باشد وجود ندارد. تنها در ۱۱/۷ درصد صحنه ها، شاخص مربوط به تحصیلات وجود دارد که افراد معتاد دارای تحصیلات دانشگاهی هستند. معتادان متعلق به طبقات بالا

بررسی چگونگی بازنمایی معتادان در سریالهای تلویزیونی داخلی در سال ۱۳۸۵.....۱۲۵

بیشترین میزان و معتادان طبقات پایین کمترین میزان را به خود اختصاص داده اند. همچنین، ۷۷/۵ درصد معتادان به تصویر کشیده شده در شهر و بقیه در روستا زندگی می کنند.

در اکثر صحنه ها پایبندی معتادان به خانواده پایین و یا متوسط است (به ترتیب: ۳۶/۹ و ۲۵/۲ درصد) و در ۹۶/۴ درصد موارد هیچ شاخصی که حاکی از پایبندی مذهبی باشد، وجود ندارد. حدود نیمی از معتادان نشان داده شده در صحنه ها دارای اعتماد به نفس ضعیف هستند. حدود یک چهارم اعتماد به نفس بالا و بقیه اعتماد به نفس متوسط دارند. نصف افراد معتاد نشان داده شده در سریالها دارای شاخصهای خودپنداره ضعیف، ۴۳/۲ درصد دارای خودپنداره متوسط و تنها ۱۵/۳ درصد دارای خودپنداره بالا هستند. ۸۴/۷ درصد معتادان نشان داده شده در سریالهای مورد مطالعه دارای خویشتن داری ضعیف، ۱۳/۵ درصد خویشتن داری متوسط و تنها ۱/۸ درصد از آنها دارای خویشتن داری بالا هستند.

داده های مربوط به انگیزه اعتیاد نشان می دهند که در اکثر صحنه های مربوط به معتادان، هیچ شاخصی در رابطه با انگیزه اعتیاد نشان داده نشده است (۵۷/۷ درصد). احساس لذت از جمله شاخصهایی است که در مقایسه با بقیه شاخصها بیشترین میزان را داراست (۱۸ درصد) و بعد از این، شاخص اعتیاد توسط دیگران با عمد با ۹/۹ درصد قرار دارد. احساس حقارت و بدبختی و خارج شدن از حالت عادی و دست زدن به کارهای خطرناک بیش از بقیه شاخصها به عنوان پیامد اعتیاد نشان داده شده است. احساس ضعف و ناتوانی در برابر مواد مخدر با ۱۴/۴ درصد از صحنه ها، عصبانیت شدید و پرخاشگری سایر پیامد های مهم اعتیاد است (۱۰/۸ درصد). برخورد آرام و همراه با محبت و کمک به فرد معتاد مهمترین نوع برخورد خانواده با فرد معتاد است (۴۵/۹ درصد) و برخورد جدی، محکم و تهدید آمیز ۱۱/۷ درصد صحنه ها را به خود اختصاص داده است. تحقیر فرد معتاد با ۴۶/۸ درصد و برخورد بد و توهین آمیز با ۳۶/۹ درصد مهمترین انواع برخورد اعضای جامعه با معتادان است.

بر اساس داده ها، ۶۰/۴ درصد معتادان نشان داده شده در سریالها نگرش منفی و ۲۷ درصد نگرش مثبت نسبت به اعتیاد دارند. یک سوم مواد مصرفی نشان داده شده مواد مخدر و قرصهای جدید، ۳۱/۵ درصد هروئین و ۸/۱ درصد تریاک است. در ۶۱/۳ درصد صحنه ها، مردم اعتقاد دارند که فرد معتاد می تواند ترک کند و به زندگی عادی برگردد و در ۱۲/۶ درصد اعتقاد بر این است که فرد معتاد هیچ وقت نمی تواند ترک کند و به زندگی عادی برگردد. در حباب ۴۷/۳ درصد صحنه ها فاقد شاخص در مورد انگیزه اعتیاد هستند.

نتیجه گیری

۱-عدم تناسب در پوشش دهی شبکه ها در رابطه با اعتیاد و مسائل آن

یکی از کارکردهای تلویزیون اطلاع رسانی، آموزش و آگاهی دهی به مخاطبین است. هر قدر یک مسأله اجتماعی از حساسیت بیشتری برای اعضای جامعه و سیاستگذاران برخوردار باشد، نیاز بیشتری به کار فرهنگی روی این مسأله است. یکی از فعالیتهای فرهنگی در رابطه با پدیده ها و مسائل اجتماعی اطلاع رسانی همگانی و پوشش دهی وسیع توسط رسانه ها در این زمینه است. تلویزیون مهمترین رسالت را در این زمینه داراست. با توجه به اینکه اعتیاد به عنوان یک معضل مهم اجتماعی تمامی اعضای جامعه را همواره نگران داشته، از این رساله انتظار می رود در جهت بازنمایی وضع موجود این پدیده براساس نتایج مطالعات و ارائه راهکارهای مناسب برای پیشگیری از آن پوشش شبکه ای وسیعی داشته باشد. براساس نتایج حاصل از تحلیل محتوای سریالهای پخش شده از شبکه ها، شبکه سه تلویزیون فعالترین شبکه در رابطه با طرح اعتیاد، بازنمایی چهره و ویژگیهای معتادان و مسائل در این رابطه است و شبکه یک فاقد سریال در این زمینه می باشد. سایر شبکه ها فعالیت نسبی در این رابطه داشته اند.

۲- تفاوت در پوشش دهی سریالها در زمینه اعتیاد

کشور ما دارای یکی از بالاترین نرخهای اعتیاد در جهان است. این بدان معناست که اعتیاد را در دورترین نقاط ایران و در بین تمامی اقشار جامعه می توان یافت. بنابراین، برای مقابله با این معضل تلاش زیاد و برنامه ریزی شده لازم است. یکی از مکانیسمهای با اهمیت برای مبارزه با اعتیاد پیشگیری و آموزش نه گفتن به مواد مخدر است. در این راستا تلویزیون در کنار سایر برنامه های در این رابطه می تواند به پخش سریالهای جذاب و آموزنده از طریق شبکه های مختلف اقدام نماید. در بررسی حاضر سریالهای پخش شده از شبکه های مطالعه شده، مورد مقایسه قرار گرفت و نتایج نشان داد که که سریال پرواز در حباب بیشترین صحنه ها را در رابطه با اعتیاد، علل آن، پایان راه این معضل برای معتادان، مسائل و مشکلات آن نشان داده است.

۳- برجسته سازی اعتیاد مردان و عدم توجه به اعتیاد زنان

در کلیه سریالها تنها مردان معتاد به تصویر کشیده شده اند در حالی که زنان معتاد بخشی از معتادان کشور را تشکیل می دهند و نرخ اعتیاد آنها در حال افزایش است. مطالعات میدانی مورد بررسی نشان

بررسی چگونگی بازنمایی معتادان در سریالهای تلویزیونی داخلی در سال ۱۳۸۵.....۱۲۷

داده است که زنان معتاد مسائل و مشکلات خاص خود را دارند که باید به طور خاص به آنها پرداخته شود.

۴- جوانان غالب ترین قشر معتاد

با توجه به اینکه جوانان سرمایه های هر جامعه هستند و اعتیاد بیماریست که عمدتاً آنان را نشانه می رود، انتظار می رود که بخش اعظم تلاش برای مقابله با اعتیاد، برنامه ریزیهای باشد که هدف در آنها جوانان است. جامعه ای که جوانان آن فاقد سلامت جسم و روان باشند نمی توان انتظار داشت که آن جامعه در مسیر رشد و توسعه گام بردارد. تلویزیون به عنوان یک رسانه ملی می تواند در این زمینه با تولید و پخش برنامه های آموزنده و هشدار دهنده خانواده ها و فرزندان جامعه را آگاهی داده و شرایط را برای آنان بازنماید. در بررسی سریالهای پخش شده از سیمای جمهوری اسلامی ایران مشاهده شد که شخصیتهای جوان در نقش معتاد بیشترین صحنه ها را به خود اختصاص داده اند.

۵- بیکاری مهمترین ویژگی معتادان

بیکاری یکی از متغیرهایی است که رابطه متقابل با اعتیاد دارد، زیرا اکثر بیکاران معتاد هستند و در مقابل نیز اکثر معتادان بیکار می شوند. فرد معتاد توان رفتن منظم به سر کار و کار مفید و کارآمد را ندارد از طرف دیگر غالباً افراد شاغل کمتر درگیر مواد مخدر می شوند مگر در برخی مشاغل خاص. بیکاری نه تنها پیامدهای منفی اقتصادی دارد بلکه پیامدهای اجتماعی نیز دارد. دولتمردان، سیاستگزاران و برنامه ریزان بایستی به این فاکتور مهم توجه داشته باشند که اگر می خواهند جامعه سالم و پویا داشته باشند ضرورت دارد که به اشتغال نسل جوان بیشتر توجه کنند. از آنجا که اکثر معتادان جوان و بیکار هستند این دو متغیر بایستی به طور جدی مدنظر قرار گیرد. براساس نتایج حاصل از تحلیل محتوای سریالهای مورد بررسی، داده ها حاکی از آنند که تمامی معتادان نشان داده شده در سریالهای مورد بررسی بیکار بودند. این نشان می دهد که تولید کنندگان سریالها به این امر آگاه بوده و آن را مورد توجه قرار داده اند.

۶- فزونی معتادان مجرد بر متأهلین

براساس داده ها، مجردهای معتاد در سریالهای مورد بررسی بیش از متأهلها نشان داده شده اند بنابراین توجه به امر ازدواج و فراهم کردن شرایط آن برای جوانان می تواند در کاهش این معضل مؤثر باشد.

۷- برجسته بودن اعتیاد در بین تحصیل کردگان دانشگاهی

در سریالهای مورد بررسی عمدتاً تحصیلات معتادان مشخص نیست اما در مواردی که شاخص و جود دارد تحصیلات معتادان دانشگاهیست. اگر در عالم واقع نیز وضع چنین باشد می تواند هشدار برای مسئولان و خانواده ها باشد.

۸- غالب بودن پایگاه اقتصادی اجتماعی بالا

در سریالهای مورد مطالعه اکثر معتادان در وهله نخست به طبقات بالا و سپس به طبقه متوسط تعلق دارند در حالی که در مطالعات میدانی نتایج نشان داده اند که اکثر معتادان نخست از طبقات پایین و سپس از طبقه متوسط هستند.

۹- تهران برجسته ترین شهر در اعتیاد

به جز سریال بوی گل‌های وحشی، تمامی معتادان شهر تهران به تصویر کشیده شده اند و این مسأله در مطالعات میدانی نیز غالب است. این در حالیست که استانهای خراسان، کرمان و سیستان و بلوچستان آلوده ترین استانها هستند. همچنین شهرها مأمن معتادان نشان داده شده اند در حالی که روستاها نیز از اعتیاد در امان نیستند.

۱۰- پابندی ضعیف به خانواده های تک والدینی مهمترین ساختار خانواده

اکثر معتادان متعلق به خانواده های تک والدینی و دارای پابندی پایین به خانواده هستند به طوری که گاهی به خاطر دستیابی به مواد مخدر اعضای خانواده را به مخاطره می اندازند.

۱۱- عدم وجود شاخص مربوط به پابندی مذهبی

در ۹۶/۴ درصد صحنه ها هیچ شاخصی در رابطه با پابندی مذهبی معتادان نشان داده نشده است.

۱۲- اعتماد به نفس خویشتن داری و خود پنداره پایین

در نصف صحنه ها معتادان با اعتماد به نفس و خود پنداره پایین و در ۸۴/۷ درصد صحنه ها خویشتن داری بسیار ضعیف نشان داده شده است.

۱۳- لذت جویی و تفریح مهمترین علت اعتیاد

هم در سریالها و هم در مطالعات میدانی سرگرم شدن و استفاده از مواد مخدر به عنوان وسیله سرگرمی و تفریح و علت اعتیاد، بیشترین میزان را به خود اختصاص داده است.

۱۴- برخورد توهین آمیز و تحقیر کننده توسط اعضای جامعه و برخورد گرم و با محبت و کمک به معتاد در خانواده

برخورد بد و توهین آمیز با معتادان و تحقیر آنها توسط اعضای جامعه، مهمترین نوع برخورد با معتادان است و

بررسی چگونگی بازنمایی معتادان در سریالهای تلویزیونی داخلی در سال ۱۳۸۵.....۱۲۹

مهمترین نوع برخورد با فرد معتاد توسط اعضای خانواده در سریالهای مورد مطالعه ، پذیرش فرد معتاد ، برخورد گرم و با محبت و کمک به اوست . معتادان در سریالها کمتر توسط خانواده تحقیر می شوند .

۱۵- احساس حقارت و بدبختی و نگرش منفی به اعتیاد

اکثر معتادان دارای نگرش منفی نسبت به اعتیادند و از اینکه معتادند احساس حقارت و خودکم بینی می کنند.

۱۶- فقدان شاخص در مورد ترک اعتیاد و وضعیت آنها بعد از ترک

در اکثر صحنه های نشان داده شده در سریالهای مورد مطالعه در مورد ترک اعتیاد و وضعیت معتادان بعد از ترک اعتیاد شاخصی وجود ندارد .

پیشنهادها

با توجه به نتایج فوق تولید کنندگان سریالهای مربوط به اعتیاد می توانند به نکات زیر در تولید این برنامه ها بیشتر توجه نمایند:

-توجه بیشتر به پیشگیری از اعتیاد

در این زمینه تحقیقات بسیار زیادی به نقش خانواده اشاره کرده اند . هر قدر خانواده توجه بیشتری به مسائل تربیتی فرزندان داشته باشد و از الگوهای مناسب تری استفاده نماید ، کمتر فرزندان دچار بحران شده و به سمت انحرافات روی می آورند . هر قدر اعتماد به نفس فرزندان تقویت شده و در خانواده مهارت های حل مسأله بیشتر به کار گرفته و به فرزندان آموزش داده شود ، کمتر فرزندان به هنگام برخورد با مشکل از راه های غیر منطقی و انحرافی برای حل مسائل خود بهره می گیرند . هر قدر نیازهای فرزندان در خانواده بیشتر مورد توجه قرار گرفته و بدانها پاسخ داده شود کمتر به سمت سایر گروهها و احیاناً دوستان ناباب کشیده می شوند . هر قدر در محیط خانواده تنش کمتری وجود داشته باشد کمتر فرزندان دچار تشتت روانی شده و به بیرون از خانه رانده می شوند . بنابراین تولید کنندگان محترم بایستی از یک سو این نقشهای خانواده را برجسته سازند و از سوی دیگر نقش دولت و نهادهای وابسته به دولت را در یاری رسانی به خانواده جهت ایفای این نقشها نیز مطرح کنند .

-پوشش سنی ، جنسی ، طبقاتی و جغرافیایی وسیع تر

در اکثر سریالها خانواده های تهرانی به تصویر کشیده شده اند در حالی که استانهای آلوده ایران مثل خراسان ، کرمان و سیستان و بلوچستان نادیده گرفته شده اند . همچنین ، اعتیاد روستائیان را به اندازه شهریان مورد تهاجم قرار داده است که باید بدان نیز پرداخته شود . در سریالهای مورد بررسی عمدتاً

شاهد مردان جوان معتاد هستیم در حالی که تحقیقات جدید نشان داده اند که نرخ اعتیاد زنان و نوجوانان نیز در ایران در حال افزایش است. در سریالها عمدتاً معتادان طبقات بالا نشان داده شده اند در حالی که فراگیری آن در طبقات پایین بیشتر است. تولید کنندگان محترم می توانند در تولید برنامه های در این رابطه به این شاخصها توجه بیشتری داشته باشند.

-برجسته سازی علت اعتیاد

تولید کنندگان برنامه ها با برجسته سازی علل اعتیاد بر اساس نتایج تحقیقات میدانی می توانند روی علت های اساسی مانور داده و در این زمینه، با آموزش غیرملموس به خانواده ها کمک کنند تا با پیشگیری مناسب فرزندان خود را از اعتیاد مصون دارند.

- برجسته سازی پیامدهای اعتیاد

یکی از ضعف های سریال های در رابطه با اعتیاد این بود که کمتر به پیامدهای اعتیاد پرداخته بود. در این رابطه تولید کنندگان می توانند بر اساس نتایج تحقیقات میدانی پیامدهای اعتیاد را شناسایی کرده و آنها را برجسته ساخته و خانواده ها و جوانان را از این پیامدها آگاه کنند.

-برجسته سازی نقش مذهب و پایبندی مذهبی در پیشگیری و درمان اعتیاد

تحقیقات زیادی نشان داده اند که اعتقاد به خدا بهترین راه برای مقابله با اعتیاد و نوجوانانی که مرتب به کلیسا می روند در مقایسه با نوجوانانی که کمتر به کلیسا می روند یا اصلاً نمی روند، کمتر احتمال دارد که به سمت مواد مخدر یا مشروبات الکلی بروند (میرساردو، ۱۳۸۴). تحقیقات داخلی نیز نشان داده اند که پایبندی مذهبی می تواند افراد را از سوق به سوی رفتارهای انحرافی باز دارد. براین اساس، تولید کنندگان می توانند با تهیه برنامه هایی که در آنها جوانان پایبند به مسائل مذهبی بیشتر از رفتارهای سوء و انحرافی در امان هستند، آموزش مثبت داده و الگوسازی نمایند.

-برجسته سازی نقش تأهل برای پیشگیری از اعتیاد

با توجه به اینکه اکثر معتادان نشان داده شده در سریالها جوانان تحصیل کرده دانشگاهی و مجرد بودند، تولید کنندگان برنامه ها می توانند در تهیه برنامه ها به نقش دولت در ایجاد اشتغال و فراهم آمدن امکان ازدواج برای جوانان پرداخته و آن را برجسته سازند. بدیهی است که اگر انرژی جوانان در جهت اشتغال و استفاده درست از آن به کار گرفته شود کمتر فرصت می یابند به سوی رفتارهای انحرافی کشیده شوند.

-برجسته سازی نقش اعضای جامعه در برخورد با معتادان

بررسی چگونگی بازنمایی معتادان در سریالهای تلویزیونی داخلی در سال ۱۳۸۵..... ۱۳۱

بر اساس داده‌ها مهمترین برخورد با معتادان برخورد تحقیق‌آمیز و همراه با توهین اعضای جامعه با معتادان است. در جامعه ما اعتیاد به عنوان بیماری لاعلاج و مسری در نظر گرفته می‌شود. تهیه کنندگان برنامه‌ها می‌توانند این نگرش را تغییر دهند و معتادان به عنوان عضو بیمار جامعه که بیماری آن علاج دارد به تصویر کشیده شوند.

منابع

امینی خوئی، ناصر (۱۳۷۷). "بررسی و مقایسه منبع کنترل، شیوه‌های مقابله‌ای و باورهای غیر منطقی افراد (۴۰ تا ۴۰ سال) معتاد و عادی استان بوشهر و ارائه راهبردهایی جهت بازپروری معتادان". دانشگاه علامه طباطبائی.

پور نوروز، منیژه (۱۳۸۲). "تحلیل محتوای تصویر آرایه شده از اعتیاد و معتاد در مجموعه تلویزیونی مسافر، مرکز تحقیقات و مطالعات برنامه‌ای جمهوری اسلامی ایران".

پیران، پرویز (۱۳۶۸). "بررسی اعتیاد و بازپروری معتادان". تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، معاونت پژوهشی، جهانگیری، جهانگیر (۱۳۷۶). "بررسی تأثیر اعتیاد معتادان مرکز بازپروری کرمان". پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز. حسینی، سید غلامرضا (۱۳۸۵). "مقایسه و بررسی ویژگیهای شخصیتی سه گروه عادی، در معرض اعتیاد و معتاد (پسران ۱۷ تا ۲۴ سال) شهر گرگان". دانشگاه علامه طباطبائی.

حیدرینیا، احمد، چرخیان، امیر (۱۳۸۴). "بررسی کیفیت رابطه ولی-فرزند در نوجوانان معتاد به مواد مخدر در مقایسه با نوجوانان عادی". تهران معاونت پژوهشی دانشگاه علوم بهزیستی و توانمندی.

رحمتی، ... (۱۳۷۸). "مجموعه مقالات همایش علمی-کاربردی اعتیاد و خانواده"، ص ۹۵، ۹۴، ۹۳، ۹۲، ۹۱. شایسته، سیاوش (۱۳۷۵). "مقایسه خصوصیات شخصیتی جوانان معتاد به مواد مخدر و جوانان عادی در گروه سنی ۱۴ تا ۲۲ سال در استان اصفهان". دانشگاه تربیت مدرس تهران.

شکریگی، عالیبه (۱۳۷۶). "پژوهشی در مورد اعتیاد و نظرخواهی مجموعه برنامه‌های تلویزیونی هفته مبارزه با مواد مخدر". مرکز تحقیقات و مطالعات و سنجش برنامه‌ای صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.

قره شیخلو، فاطمه (۱۳۷۸). "نظرخواهی از مردم ساکن تهران درباره برنامه اعتیاد، جامعه، خانواده، مرکز تحقیقات مطالعات و سنجش برنامه‌ای صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران".

قره شیخلو، فاطمه (۱۳۸۰). "نظرخواهی از مردم ساکن تهران درباره مجموعه تلویزیونی مسافر، مرکز تحقیقات مطالعات و سنجش برنامه‌ای صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران". شماره ۴۴.

مرکز تحقیقات، مطالعات و سنجش برنامه‌ای صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۱). "نظرسنجی از مردم تهران در باره سریال گل مرداب و مسأله اعتیاد".

Comstock & Paik (1991), Dean (1983) Reeves & Campbell (1994) Califano (1997) Comstock, G. A. & Paik,

H. J. (1991). **Television and Disability**, CA: Academic Press, p. xi.

Young, kang, Eun (1998). "Drug abuse & attitudes toward drug".

Forrest, W and Hey, C (2006). "The development of self-control, annual meeting of the American society of criminology".

<http://www.aegis.com/news/bbc/2007/>

<http://Mondediplo.com/2002/03/14>

http://www.unicef.org/serbia/media_874.html

<http://www.allacademic.com/meta/p12/144-index.htm/>

۱۳۲.....پژوهش نامه علوم اجتماعی، سال دوم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۸۷

- kissner, Jason, An Empirical test of positivistic theory of self-control, paper presented at the annual meeting of the American society of criminology, Los Angeles convention center, CA, NOV 01, 2006.
- Palmgreen, P.; Lorch, EP, Donholew, L.; Harington, NG.; Dsivia, M.; and Helm, D (1994). Reaching at-risk populations in a mass media drug abuse prevention campaign: sensation seeking as a targeting variable. drugs and society, in press.
- Purkey, William. W (1988): An overview of self-control theory for counselors, Ericclearing house on counseleing and personel services An Arbor MI.
- Reeves, Jimmie L & Richard Campbell: Cracked coverage: Television News the Anti-Cocaine crusade, and the Reagan Legacy. Duke University Press, 1994.
- Rogers, C. R. (1947). Some observations on the organization of personality. American Psychologist, 2, 358-368.
- UNDCP (2003): Awareness against drug abuse.
- UNICEF (2007). Children and live in poverty and exclsion in Serbia.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی